

SVETOKRET

LIST ZA EKSPEDICIJU NA SEVERNI POL ČOVEKOVOG DUHA

IZDAJE
VIRGIL
POLJANSKI
GODINA
1921
1
BROJ
JANUAR
LJUBLJANA

IZLAZI OD ZGODE DO ZGODE OTVORI: SADRŽAJ UNUTRA

113/10

113110

U 1399/1951

MISLENI LABIRINT

Evo me!

Posvećeno svim psiholozima svih kontinenata planeta zemlje.

O kulturna!
O humanitarna!
O čovečanska!
Evropo!
Doći će
Doći!
Plamen i krvav dan
Kad će iz nebesa
Gde kraljuje čovek — Bog
Zapljusnuti vatrena kiša!

Da! Evo me! Pojavio sam se, (ipak!) premda me htedoše utući, a nemogoše! Moji su dani bili muke inkvizicije.

Linčovali su me (što još i danas čine), ja sam vriskao, a oni — su se smejali (neznajući da smejati se, dok drugi u mukama vrišti znači osuditi sebe na muke).

Da! Evo me! Napokon sam sve to podneo i postao jači, upravo snažan i silan.

Snaga za borbu je orkanski jaka i želi da ruši, ... ruši, da sve pršti od lomljave starih kulâ.

Da! Evo me! Oni su mislili, da sam ja iznemogao od udaraca, a ja evo vaskrsavam iz valova života — kao morska sirena.

O! Toliko puta im ja rekoh: „Idioti!“ Ali oni su proiznašli taj naziv upravo za mene.

O! Toliko puta im ja rekoh: „Volovi“ Ali oni su proiznašli taj naziv upravo za mene.

O! Toliko! Toliko puta im ja rekoh: „Stoko!“ Ali oni su i meni obesili marvinsko zvono oko vrata i poterali me na pašu, da s njima zajedno pasem na besplodnoj livadi.

O! Da! Evo me! Njihovi nazivi postaju ovim časom moga vaskresenja bespredmetnim. Ja skidam oko moga vrata obešeno marvinsko zvono i sejem plodno seme po besplodnoj livadi, na koju ću da poteram njih, da se napasu.

„Vi ste lud.“

O da! Evo me! Ja sam lud! To i jest moja snaga protiv „njih“.

Ja sam lud! To i jest ono „nešto drugo“, ono drugo, drugo,
— drugo!

O da! Evo me! Ja nosim bič, da išibam i najdeblje kože do krvi! Ja nosim bič, da išibam sve što je šibanja vredno.

(O! Ali će biti kukanja i paklene dreke!)

„Vi ste bik.“

O da! Evo me! Ja sam bik i mene do besnila draži crveni plašt laži, kojim su se „oni“ zaogrnuili. I ja ću bosti, divlje ću se zaletati u njihove bačvaste trbuhe i — probosti.

„Vi ste glupan.“

O da! Evo me! Ja sam glupan. Na tezulju sa mojom glupošću. Na jednoj strani njihova pamet a na drugoj moja glupost! Na tezulju! — Predivna matematika! — Ali porazna za „pametne“.

O da! Evo me! U ime zakona gravitacije osuđujem ih na pad! Sve što nije silno pričvršćeno po jačem udarcu pada.

Ja ću udariti čeličnom kiklopskom snagom i — srušiti.

I kada ću sve srušiti, onda ću graditi visoku kulu, gde će bogovati čovek vladar — zemaljske ludnice.

O da! Evo me! Izverao sam se na najviši vrh sebe i tamo sam pronašao čoveka, a onda sam se srušio u najdublje ponore sebe i tamo sam pronašao čoveka! A „oni“ se neće srušiti jer se ne penju, dok ih ne izvede „netko“ iz pustinje.

O da! Evo me! Okrunili su me trnovim vencem, svezali mi ruke na leđa. Iz trnovih rana kanuše crvene kaplje patnje, a iz njih je procvala snaga, te oslobodih svezane ruke, a „oni“ — se presenetljivo skameniše!

Aaaa a!

Manifest.

Onima, bledih obraza, krvavih srdaca i kao dim lebdećih duša u visine!

Onima, koji su ubrnuli svoje poglede u dubine sebe!

Onima, koji su opojeni večnom zagonetkom!

Duh čovečji postao je prostitutka 20. veka. U kaosu svih mogućih varijanata luciferskog htenja naš duh se posvema izgubio, postavši robom nekolikim kilogramima mesa.

I evo moj duh vrišti jer se trгнуo i hoće posvemašnju o mesu neovisnu slobodu huha, koji se hoće otresti luciferskog htenja i laži ugledne i poštovane gospođe „Današnjice“, kojoj su svi ciljevi — masni obilni ručkovi.

Naš duh pod protektoratom silne gospođe „Današnjice“ je samo žrtva gospodim Bogu „zlatnome teletu“ na izmaku kulturnog 20. veka.

Treba! O do ludila užasno treba naš duh oslobođenja, onoga svetoga oslobođenja, da pod bezbojnom svojom zastavom krene napred u vreme — u večnost, ostavivši neizmerno daleko u najdaljim daljinama 20 smradnih vekova, koji bi nam se prikazali u neizmernosti iza nas, kao sitna, najsitnija mala crna tačkica našega prastarog „Nekada“.

Treba! O do ludila užasno treba naš duh oslobođenja, da pod bezbojnom svojom svetom zastavom krene napad — u vreme — u večnost ususret novome čoveku.

Treba! O treba na miljuntu potenciju treba proglašenje svečanog dana listopada, kada će padati sa ukalamljenih voćaka evropskoga vrta sve konvencionalne patentirane forme zakona kultura uopšte, te će nadoći novo zemljino proleće, kada će evropske voćke apsorbirati iz nove zemlje nove orjentacije i uroditi novim formama.

Pljunuti treba u večnosti pehar, kao na ogavno piće koga smo već pjani!! Pljunuti treba u večnosti pehar, gde je iscurilo 20. naših otrovnih vekova.

Živelo samodređenje duha neka odzvanja svim gradovima, po svim ulicama, po svim državama crvenim i modrim, po svim institutima i kraljevskim zverinjacima i. t. d.

Globus neka ori plamti i gori u urnebesnom veselju i vrisku: Neka živi slobodni čovekov duh! Neka je slava novome čoveku!

To neka bude veličanstvena revolucija duha u listopadu, kada će padati sve stare forme, kao suho blede lišće!

Visoko neka vazduhom šumi bezbojna zastava duha u listopadu, kad će se rađati novi čovek.

Najuzvišeniju formu zadobiva naš duh u umetnosti.

U umetnosti zadobiva naš duh onu duboku bezdanu formu u čustvu — osećaja bola i smeha, žalosti i veselja, tražeći svoj smisljeni smer.

Umetnost je daleko od banalnih politično — nacionalno — socijalno — boljševičkih terora. Umetnost je forma našega najdubljege „Unutra“.

Umetnost ne mora biti logična!

Umetnost može biti i paradoksalna!

To znači atentat na sve patentirane oblike muzike, skulpture, slike, pesme i. t. d.

Ali paradoks nije nesmisao!

(To vredi za psihiatre!)

Paradoks, je gibivost duha i njegova plastika.

U našem životu je moguća samo jedna alternacija za naše srce. Ili je nešto tragično ili komično.

Dakle! Svako umetničko delo može uroditi ili suzom ili smehom, — grohotnim smehom na sve četiri strane — suza je čistota duha; a smeh je njegov lekoviti napitak.

Vi, na koje je pao blagoslov svetoga duha. — Stvarajte u martiriju suze ili smeha, jer brez martirija nema umetnosti!

Isplačite i krv i žuč!

Ismejte i mozak i srce!

Umirate u deliriju, — pustite mozak neka pršti i izgara u opoju zagonetke!

I u mome uhu mešaju se zvuci evropskoga koncerta: Živela Republika! Živeo kralj! Živela Internacionala! Proleter i svih zemalja ujedinite se! Živeli sovjeti! Živeo Lenjin i Trocki!

Lucifer triumfira! Divna muzika!

Evropa veselo pleše u lokvi crvene krvi svom pariškom gracijom groteskni

Kan — kan

a bačuška uz balalajku svira „Crven sarafan“!

Zvuci su se smešali u mome uhu i pali mi u dušu te proizveli surogat tihoga smeška. — I moj obraz je doživeo preobraženje iz smeha u vrisak:

Živela listopadska revolucija duha!

Živela nova umetnost!

Živeo novi čovek!

PROJEKCIJE

Na tračnicama.

Kroz mrak zuji željezna zver
Sa dva velika besna zverska oka

U noć bulji

I

Žuri

Ja stojim.

Proleti pokraj mene

I

Žviždi.

Ja još stojim

I gledam

U crveno oko

Što u noć divlje beži.

Lampe

U tamnim nedrima noći

Ja

Preko tračnica koraknuh

I

Spusti se rampa

Da tko ne bi

Na tračnicama

Smrt našao.

A

Ja u dnu sebe užas davim

Od pomisli

Da skočih na tračnice

Prsnu glava kosti

moždina i krv.

Čovek

To je crv

Crv.

Čežnja.

Manji S.

Aleja

Studen

Zima

Grane crne

Gole

Noć

Tišina bela

U duši crn i smrznut

Bol.

U ritmu moga srca

Žena

U srebrenom plaštu

Mesečine

Nestaje u noći

Na rubu moga oka suza

Smrznuta

U grlu vrisak stao

— — — — —

Na čežnju moju srebren pokrov

Mesečev je pao.

Zima

Studen

U duši smrznut bol

U grlu vrisak stao

A

Grane crne

Gole

Ljubav sunca

Mole

Mole

Mole.

Z BIČEM U HRAMU

Novembarski umetnički pokret u Ljubljani 1920. godine.

Izložba slikarskih radova u Jakopičevom salonu je vredna u toliko spomena u koliko je bila pokret za izrevolucionirati pospanost i stagnaciju slovenskog slikarstva.

Najizrazitiji tip novembarskih pokretača slikara je bez sumnje Jakac. Na nekim radovima, koji su doduše iz ranije dobe je najdiletantskiji diletant, dok ima radova, kojima doseže visinu, taku visinu, da bi mu mogao zavidati i onaj slovenski portretista miljunaša.

Braća Kralj ne spadaju u novembarski pokret, ali su dvojica najjačih slovenskih talenata uz Tratnika.

U detalje se neću upuštati, jer nemam papira, ali konstatujem da su braća Kralj uistinu dva kralja slovenskih slikarskih i skulptorskih talenata — danas.

Novembarski pesnički pokret beše inkarniran u impozantnoj osobi Antona Podbevška.

On je utoliko interesantan u koliko je negativna pojava. Vaskrsnuo je iz bog te pita kakovih spisa, kakovih Talijana — ettia ili kakovih Nemaca i. t. d.

Ali ja nemam vremena za istraživanje umetničko — pesničko — kriminalnih fakata.

Ja samo konstatujem, da je gospodin Anton Podbevšek bez talenta i kulture, pa mu ne verujem ništa — i proglašavam ga kao pesnika — analfabetom!

Muzički novembarski pokret beše najjači

Marij Kogoj.

Kogojevom muzikom nastaje moderna „Muzikalna Slovenija“. Njegova muzika je novovremenska, a ima toliko dinamike u sebi, da kad bi Anton Podbevšek imao stoti deo te dinamike u svojim pesmama bio bi pesnik.

Njegova muzika ulazi kroz uho u mozak i drma ga — tresе! Dakako, ako tko nema ni uha ni mozga, kao onaj nadrimuzičar, što

se je digao za trajanja koncerta, te ostantativno ostavio dvoranu sa bagatelizirajućim rečima; onda to nije za njega muzika, nego pusto lupanje: bim, bam, bum!!!

Ili moguće kod nas znači biti talentovan muzičar, pisat neduhovite članke o drugim muzičarima, sabirati najslabije kritike što ih je ikada imao kakav direktor opere i dati ih štampati???

O nesretna jugoslavenka muziko, tko te još čuo nije, nezna o tvojoj bedi ništa!

Među ovakovim tipovima muzičara zauzima Marij Kogoj svoje kraljevsko mesto.

Nemam papira za komentar! Neka mi to oprostí gospodin Lajovic, koji može biti sasvim zadovoljan, da ne komentarišem, jer bi onda morao govoriti i o njegovom najnovijem izdanju o kome bi mogao samo reći, da je još moguće u Turskoj ovakove vrsti muzika — moderna.

Živeo Marij Kogoj!

Gustav Krklec: Grobnica.

Izdanje dramske biblioteke „Scena“, koja omogućuje razvoj scenske literature u slobodnoj zemlji izdavanjem jugoslavenske dramske bibliotete i koja mesečno donasa pozorišne radnje u lepjoj opremi i izvornom narečju.

Predgovor: „Rodio sam se poslednje godine prošloga stoleća... (te tako završio jednu epohu čovečanstva!) i. t. d. Naš Gustav još priča kako je u rodu sa bezbroj engleskih i američkih aviatičara!

Bog zna, što se još krije u našem Gustavu? Moguće je on veći aviatičarski talenat nego dramatski? Bog zna, što je uopšte naš Gustav? Ja priznajem da do danas toga neznam. Ja znam samo to, da nije dramatičar, jer sam pročitao njegovu rapsodiju „Grobnicu“.

Neću se upuštati u dublje analize ove „rapsodije“, jer tu se i nema šta analizirati, ali ću spomenuti samo to, da je jedan tip iz „rapsodije“ interesantan. To je Erik, po zanimanju sin upravitelja imanja.

A onda ima još mnogo drugih interesantnosti, ali ja to prepuštam onima, koji će rapsodiju čitati, samo ću još spomenuti to, da je jednu osobu drame ubio grom.

Ali! Grom konačno može da ubije svakoga:

I ja mislim da bi ova drama bila mnogo uspelija, da je grom potukao sve! . . .

Pa napokom, što ja govorim toliko mnogo o smešnostima? (Ovo je samo fragment iz jednoga moga opširnijeg mišljenja, koje je bilo napisano za jednu takozvanu reviju, te odbijeno sa motivom, da je nemilosrdno!)

Slučaj Josipa Kosora.

Josip Kosor zaviđa majmunu, da je majmun, a Dr. Prestini zaviđa Josipu Kosoru, a obojica zaviđaju jedan drugom.

Škandal! Jugoslavenska svinjarija umetničkog tipa. Trgovački ilustrirani listovi za puk delaju bum — bum reklamu najnemogućnijim pojavama.

Drame ne videh, ali pročitah što o njoj piše Dr. iz Hartmanove knjižare.

Umetnici Kosorove vrsti i oni koji o umetnosti pišu Prestinijeve vrsti su uistinu u Jugoslaviji vrlo teško pobeđivi, jer ih uima gomila počevši od Joze Ivakića pa sve dalje.

Na Zdravlje! Čak govoreći o Josipu Kosoru spominje se i Dostojevski.

Dr. Prestini govori o domaćoj umetnosti, kao da je umetnost nešto domaćeg, kao n. pr. životinja — vol.

MNOGOKOJEŠTA

U 2. broju izaći će nekoja mnjenja o nekim kulturno-umetničkim pojavama, kao n. pr.:

Oton Župančič: *Mlada Pota.*

V zarje Vidove.

Fran Albrecht: *Misteria Dolorosa.*

Pesmi življenja.

Ivan Cankar: *Mimo življenja.*

A. B. Šimić: *Preobraženja.*

Gustav Krklec: *Lirika, II. izdanje.*

Večer Hudožestvenika.

Futurizam u Jugoslaviji.

Kritika, umetničko-kulturna revija i njezini saradnici.

„Zenit“, internacionalna revija u Zagrebu. Počam od 1. februara izlazi u Zagrebu internacionalna revija za umetnost i kulturu, koju izdaje i uređuje Ljubomir Micić. U prvom broju doneće osim jugoslavenskih književnika (hrvatskih, srpskih i slovenskih) u originalu pesmu modernog francuskog pesnika Paul Dermée-a urednika revije „L' esprit nouveau“ u Parizu i pesmu modernog ruskog pesnika Igora Severjanina koji također živi u Parizu. Osim toga donosi i dva najnovija crteža slikara Vilka Secana. „Zenit“ će svaki put donositi i članke stranih književnika u prevodu.

Cena u pretplati za čitavu godinu 120 K t. j. po broju 10 K, a u prodaji 12 K (2 dinara).

Naručuje se: „Zenit“ Zagreb, Hatzova ulica 9/1.

U drugom broju „Svetokreta“ izaći će još fragmenti iz romana Virgila Poljanskog „Ludnica“ i drame „Očaj“, i još jedan članak „Teater novoga doba“.

